

Чепель М.О.

Національна академія Національної гвардії України

МОДЕЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА, ЯКЕ ФОРМУЄТЬСЯ В ХОДІ ВИКОНАННЯ СИЛАМИ БЕЗПЕКИ ЗАВДАНЬ ІЗ ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Останнім часом соціальні конфлікти, які трансформуються в масові заворушення та несуть загрозу громадській і державній безпеці, все частіше супроводжують світову спільноту. Прикладами таких конфліктів були події в Сполучених Штатах Америки – масові протести через загибель афроамериканця Д. Флойда (травень 2020 року), захоплення Капітолію (січень 2021 року), рух «жовтих жилетів» у Франції та Бельгії (2018–2019 роки), протести в Білорусі (2020–2021 роки), події в Казахстані (січень 2022 року), а масові заворушення, що відбуваються у Франції з березня 2023 року на тлі пенсійної реформи вивели на вулиці міст від 700 тисяч до 3-х мільйонів громадян та призвели до поранень понад 1000 поліцейських та пожежників, більше 2500 умисних підпалів та 316 нападів на будівлі органів державної влади та місцевого самоврядування тощо. Виконання завдань із припинення масових заворушень силами безпеки, органами державної влади здійснюється в інформаційному середовищі, яке є невід’ємною частиною інформаційного простору країни і має певні особливості, які можуть безпосередньо впливати на ефективність дій, щодо припинення заворушень. В інтересах кожної зі сторін масових заворушень формується певне інформаційне поле (інформаційний контент) основною метою якого є створення позитивного іміджу учасників зазначеного процесу та легітимізація їх дій. Зважаючи на те, що сьогоденні технології інформаційно-психологічного впливу на індивідуальну, групову і масову свідомість набули характерної довершеності, а для їх реалізації використовуються спеціальні засоби інформаційно-пропагандистської спрямованості, засоби масової інформації, глобальні комп’ютерні мережі, засоби, що нелегально модифікують інформаційне середовище, то питання формування інформаційного поля в інтересах сил безпеки для ефективного виконання ними завдань із припинення масових заворушень набуває державного значення.

В статті запропоновано модель інформаційного середовища, яке формується в ході виконання силами безпеки завдань із припинення масових заворушень, що враховує істотні властивості моделей інформаційно-психологічного впливу, стратегічних комунікацій та положень теорії і практики застосування сил безпеки в ході виконання завдань із забезпечення громадської та державної безпеки.

Ключові слова: модель, сили безпеки, масові заворушення, інформаційне середовище, інформаційне поле (інформаційний контент), інформаційно-психологічний вплив.

Постановка проблеми. У ході виконання завдань силами безпеки, зокрема формуваннями Національної гвардії України, із забезпечення громадської безпеки, що обумовлені масовою активністю громадян у вигляді зборів, мітингів, демонстрацій, вуличних походів та пікетувань як форм мирних зібрань громадян, виникає велика ймовірність їх трансформації та переростання у масові заворушення, які можуть нести реальну загрозу безпеці громадян, державній безпеці тощо. Висвітлення в засобах масової інформації зазначених подій може бути як в позитивному, так і негативному світлі, що в свою чергу певним чином буде впливати на формування відповідного нарративу в суспільстві. Так, частина громадян буде

підтримувати дії учасників масових заворушень і негативно ставитись до сил безпеки і органів державної влади, які забезпечують громадський порядок, інша частина спільноти навпаки – засудуватимуть агресивні дії учасників масових заворушень. Тому постає питання стосовно розроблення моделі інформаційного середовища, яке формується в ході виконання силами безпеки завдань із припинення масових заворушень, яке б враховувало інформаційне поле (інформаційний контент) кожної зі сторін масових заворушень, легітимізувала дії сил безпеки та створювало позитивний імідж правоохоронців в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням моделювання інформаційного

середовища, теоретичним і практичним аспектам моделювання інформаційно-психологічних впливів присвячена низка наукових праць. У працях [1, 2] автором розглядаються питання інформаційного простору та його особливостей, варіанти його захисту у випадку інформаційного впливу, комунікативні стратегії дестабілізації (стабілізації) соціальних систем. У статті [3] запропоновано модель виявлення інформаційно-психологічного впливу через зміну однієї із характеристик інформаційного простору на основі створеної бази еталонних інформаційних просторів, проте не описано підходи до порядку створення цієї бази. У праці [4] розглядаються технологічні аспекти інформаційного протиборства і здійснюється класифікація методів за їх ознакою – типом протиборства, метою, характером впливу, джерелом поширення та цільовою аудиторією, але не враховується сфера діяльності респондента під час визначення характеру цільової аудиторії. У статті [5] подано модель життєвого циклу інформаційного протиборства на основі моделі Л. Кокса, який описує інформаційно-психологічні впливи у ході ведення психологічної війни [6]. Дослідники розглядають лише зовнішній інформаційно-психологічний вплив і не враховують суспільно-політичних процесів усередині країни, які за деяких обставин можуть трансформуватися у масові заворушення. У моделі інформаційно-психологічних впливів, розробленій співробітниками Національної дослідницької ради Сполучених Штатів Америки [7], вбачається, що вплив спрямований на соціальні процеси противника, базується лише на психології, при цьому технічні аспекти захисту і протидії інформаційно-психологічним впливам дослідниками не враховуються. У науковій праці [8] наведено результати теоретичного аналізу сучасного стану проблеми інформаційно-психологічної протидії як складової морально-психологічного забезпечення діяльності Національної гвардії України. Розроблено алгоритм здійснення інформаційно-психологічної протидії негативному впливу на особовий склад гвардії, проте не розроблені моделі інформаційно-психологічних впливів. У монографії [9] розглянуто інформаційне протиборство у локальних війнах та воєнних конфліктах останнього часу, запропоновано загальні підходи до планування і проведення інформаційно-психологічних операцій та погляди щодо розвитку системи інформаційно-психологічної боротьби у Збройних Силах України. Проте

подана загальна модель інформаційно-психологічної операції розрахована для її застосування у воєнній сфері.

Таким чином, аналіз останніх досліджень і публікацій за визначеною темою засвідчив, що сьогодні є велика кількість моделей, які описують окремі елементи і процеси, які відбуваються у інформаційному просторі. У той же час бракує узагальнених моделей, які дали б змогу описати найсуттєвіші риси інформаційного середовища у сфері забезпечення громадської та державної безпеки в ході виконання силами безпеки завдань із розв'язання соціальних конфліктів.

Метою статті є розроблення моделі інформаційного середовища, яке формується в ході виконання силами безпеки завдань із припинення масових заворушень.

Виклад основного матеріалу. Процес формування моделі інформаційного середовища потребує визначитися з базовими дефініціями «інформаційне середовище», «інформаційне поле (інформаційний контент)», «модель інформаційного середовища», «інформаційно-психологічний вплив», «сили безпеки», «масові заворушення».

Під *«інформаційним середовищем»* слід розуміти інформаційний ресурс, що динамічно формується, важливою характеристикою якого є відмежованість від іншого інформаційного середовища [1, 2].

За аналогією до [2] під *«інформаційним полем (інформаційним контентом)»* слід вважати інформацію, що використовується для вирішення соціальних, політичних, економічних, воєнних та інших задач.

У цій статті під *«моделлю інформаційного середовища»* слід розуміти сукупність формалізованих і систематизованих суттєвих властивостей інформаційного середовища, що подані в абстрактній або матеріальній формі [10].

Інформаційно-психологічним впливом слід вважати цілеспрямоване інформаційне втручання у свідомість (підсвідомість) цільової аудиторії з метою корекції її поведінки та (або) світогляду, зміни морально-психологічного стану [9].

При цьому основними інструментами за допомогою яких чинитиметься інформаційно-психологічний вплив будуть:

- традиційні та цифрові медіа;
- соціальні мережі;
- інформаційні агентства;
- публіцистична та науково-публіцистична література;

агітаційні матеріали, що використовуються під час вуличних заходів або поширюються у поштові скриньки чи роздаються на вулицях;

рекламна продукція (постери, біг борди) [11].

Згідно із законом України «Про національну безпеку України» термін «*сили безпеки*» вживається в такому значенні як правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України [12].

Під терміном «*масові заворушення*» слід розуміти протиправні дії фізичних осіб, які вчиняються одночасно на території однієї або декількох адміністративно-територіальних одиниць, порушують громадський порядок, становлять загрозу громадській безпеці та у зв'язку з їх кількістю, інтенсивністю і рівнем суспільної небезпеки потребують для відновлення громадського порядку та усунення загроз громадській безпеці комплексного залучення сил і засобів компетентних суб'єктів сил безпеки і оборони [13].

На рис. подано схему моделі інформаційного середовища, яке формується в ході виконання силами безпеки завдань із припинення масових заворушень. Ця модель фактично відтворює процес формування відповідного інформаційного середовища в інформаційному просторі країни

і створює уявлення про інформаційно-комунікаційні потоки, дії активних комунікативних об'єктів та суб'єктів.

Інформаційне поле (інформаційний контент), яке формується в інтересах учасників масових заворушень (1) має на меті легітимізувати дії учасників масових заворушень, створити підстави щодо правомірності їх вимог та захисту законних інтересів натовпу тощо. При цьому головними об'єктами інформаційно-психологічного впливу будуть органи державної влади (керівництво, політичні та громадські діячі тощо), сили безпеки, що залучені до виконання завдань із припинення масових заворушень, певні соціальні групи населення.

Інформаційне поле (інформаційний контент), яке формується в інтересах сил безпеки (2), органів державної влади (3) попереджатиме формування негативного ставлення до дій чинної влади зі сторони громадян, використовуючи при цьому превентивні заходи.

Сили безпеки здійснюватимуть протидію інформаційно-психологічному впливу, який буде чинитися на них в інформаційному просторі країни, використовуючи наявні сили та засоби, убезпечувати особовий склад і на підготовчому етапі виконання завдань із припинення масових заворушень, можуть вжити превентивних заходів у вигляді регулювання, блокування, фільтрації

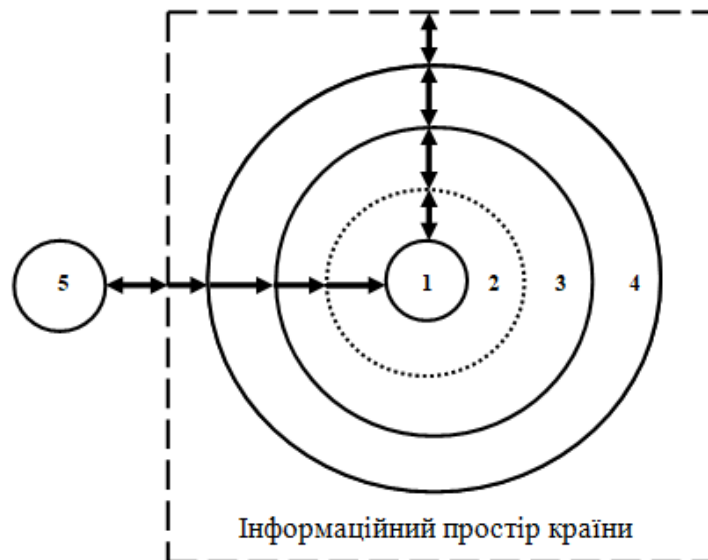

Рис. Схема моделі інформаційного середовища, яке формується в ході виконання силами безпеки завдань із припинення масових заворушень (варіант):

1 – інформаційне поле (інформаційний контент), яке формується в інтересах учасників масових заворушень; 2 – інформаційне поле (інформаційний контент), яке формується в інтересах сил безпеки; 3 – інформаційне поле (інформаційний контент), яке формується в інтересах органів державної влади; 4 – інформаційне поле (інформаційний контент), яке формується в інтересах населення (громадяни, об'єднання громадян), яке не є учасниками масових заворушень; 5 – інформаційне поле (інформаційний контент), яке формується в інтересах суб'єктів міжнародних відносин, які підтримують (або не підтримують) масові заворушення

інформаційних потоків (каналів) [14]. Передбачається активна взаємодія із засобами масової інформації щодо інформаційного супроводу виконання завдань силами безпеки, зокрема:

оперативне висвітлення об'єктивної та достовірної інформації про виконання силами безпеки завдань із припинення масових заворушень;

формування роз'яснювально-довідкового контенту про діяльність органів влади, правоохоронних органів та його розповсюдження в інформаційному просторі країни;

організація і проведення брифінгів, прес-конференцій із залученням представників влади, сил безпеки з метою упередження формування негативної суспільної думки;

налагодження постійно-діючої комунікації з представниками засобів масової інформації на час виконання завдань силами безпеки;

своєчасне спростування неправдивої інформації про діяльність органів державної влади, сил безпеки.

Зважаючи на інформаційний ресурс, який використовується при формуванні (2) та (3) і який в більшості своїй домінуватиме над інформаційним ресурсом, що формує (1), не виключається можливість проведення в інформаційному просторі країни інформаційної кампанії, в межах якої інтерпретуватимуться події в необхідному ракурсі.

Кожен з учасників інформаційного середовища, що розглядається в цій статті, особливо комунікативні суб'єкти що формують (1), (2) та (3) намагатимуться досягти інформаційної переваги шляхом розповсюдження масиву інформації у власних інтересах, застосуванням ефективного контенту для спростування fake-новин, постійним висвітленням діяльності опонентів в негативному світлі тощо. У зв'язку з цим в інформаційному просторі країни прослідковуватимуться *медіа-маніпуляції* (психологічний вплив, що чиниться через засоби масової інформації на об'єкт впливу з метою зміни його поглядів, поведінки тощо), *дезінформація* (неправдива інформація, яка розповсюджується задля введення в оману об'єкта впливу), *пропаганда* (розповсюдження політичних або інших поглядів в су-

спільстві з метою маніпуляції громадською свідомістю).

Задля штучного переважанню споживачів неважливою, вторинною інформацією можливе створення інформаційного шуму у якості інформаційного поля (інформаційного контенту), яке формується в інтересах населення (громадяни, об'єднання громадян), яке не є учасниками масових заворушень (4). Слід зазначити, що (4) є інтегрованим і майже немає суттєвих відмінностей від контенту, яким наповнений інформаційний простір країни. Інформаційний простір країни буде формувати громадську думку в суспільстві, превалювати над будь-яким інформаційним середовищем та може сприяти припиненню або навпаки – інтенсивному розвитку масових заворушень.

Сьогоднішній глобальний інформаційний простір неможливо представити без відігрівання ролі в його формуванні суб'єктів міжнародних відносин (національні держави, регіональні, міжнародні організації тощо). В запропонованій моделі вони будуть продукувати інформаційне поле (інформаційний контент), яке формується в інтересах суб'єктів міжнародних відносин, які підтримують (або не підтримують) масові заворушення (5) та здійснювати комунікацію через інформаційний простір країни. При цьому органи державної влади повинні запобігти формуванню експансіоністського наративу з боку суб'єктів міжнародних відносин, що може позначитися на формуванні громадської думки в суспільстві, яка не співпадатиме з загальнодержавною.

Висновки. Таким чином, розроблено модель інформаційного середовища, яке формується в ході виконання силами безпеки завдань із припинення масових заворушень в якій враховуються особливості інформаційного поля (інформаційного контенту), яке формується в інтересах учасників масових заворушень, органів державної влади, сил безпеки, соціальних груп населення та суб'єктів міжнародних відносин, які підтримують (або не підтримують) масові заворушення.

Перспективою подальших досліджень є розроблення моделі інформаційного супроводу виконання силами безпеки завдань із припинення масових заворушень.

Список літератури:

1. Почепцов Г.Г. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. Львів: Vivat, 2021. 384 с.
2. Почепцов Г.Г. Інформація & дезінформація. Київ: Ельга Ніка-Центр, 2001. 256 с.
3. Бурячок В.Л., Шиян А.А. Можливість забезпечення захисту від інформаційно-психологічного впливу на основі універсального методу онтологій. *Сучасний захист інформації*. 2013. №4. С. 57–67.

4. Гришук Р.В., Канкін І.О., Охрімчук В.В. Технологічні аспекти інформаційного протиборства на сучасному етапі. *Захист інформації*. 2015. Т. 17. № 1. С. 80–86.
5. Van Niekerk B., Maharaj M.S. The Information Warfare Life Cycle Model. *SA Journal of Information Management*. 2011. Vol 13. № 1. 9 p.
6. Cox L. Planning for psychological operations: a proposal. Alabama, Montgomery: Air Command and Staff College, Maxwell Air Force Base, 1997. 89 p.
7. Pew R.W., Mavor A.S. Modeling Human and Organizational Behavior: Application to Military Simulations. Washington, D.C.: National Academy Press, 1998. 418 p.
8. Протидія негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад Національної гвардії України в умовах масових заворушень: монографія / І. І. Ліпатов та ін.; Харків. Нац. акад. НГУ, 2015. 165 с.
9. Інформаційно-психологічна боротьба у війсьній сфері: монографія / Г. В. Певцов та ін.; Харків: Вид. Рожко С.Г., 2017. 276 с.
10. Бабков Ю.П., Чепель М.О. Метод підтримання потрібного рівня інформаційно-психологічної безпеки особового складу сил охорони правопорядку при виконанні завдань із забезпечення громадської безпеки. *Честь і закон*. 2019. №4 (71). С. 44–54.
11. Аналітичний звіт «Впливи у цифровому просторі: як Європа шукає свій шлях протидії та що може запозичити Україна?» URL: https://ufss.com.ua/wpcontent/uploads/2021/06/UFSS_countering_influence.pdf (дата звернення 24.04.2023).
12. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. №2469-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення 25.04.2023).
13. Про затвердження Порядку організації діяльності та взаємодії Національної гвардії з уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування з припинення масових заворушень : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. №894 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/849-2021> (дата звернення 25.04.2023).
14. Бабков Ю.П., Пасічник В.І., Чепель М.О. Форми інформаційно-психологічного протиборства в ході виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2018. № 4 (67). С. 88–94.

Chepel M.O. MODEL OF INFORMATION ENVIRONMENT, WHICH ARISES IN TERMS OF SECURITY FORCES MISSIONS AIMED TO STOP MASS RIOTS

These days, social conflicts, which transform into mass riots and threaten public and state security increasingly follow global society. Examples of such conflicts in the United States of America were mass riots due to the death of African-American D. Floyd (May 2020) and the United States Capitol capture (January 2021), the “yellow vests” movement in France and Belgium (2018-2019), protests in Belarus (2020–2021), events in Kazakhstan (January 2022), and the mass riots in France that have been taking place in France since March 2023 based on disputes around pension reform caused riots with from 700 thousand to 3 million people involved and led to injuries of more than 1,000 police and firefighter officers, more than 2,500 arsons and 316 attacks on both governmental and local authorities buildings, etc. The execution by security forces and state authorities of tasks aimed to stop mass riots is carried out in information environment, which is an integral part of information field of a country and has certain features, which could directly impact the effectiveness of activities to stop mass riots. Each party involved in mass riots forms a certain information field (information content) in their own interest which aims to create positive image and legitimize their activities. Considering the fact that today’s technologies of information and psychological impact on individual, group and mass consciousness have reached distinctive perfection and are implemented by special information and propaganda oriented means, mass media, global computer networks and other means which illegally modify information environment, so the forming of information field in the interest of security forces for their effective mission performance acquires national importance.

The model of information environment, which arises in terms of security forces missions aimed to stop mass riots is presented in the article and takes into account essential characteristics of both information and psychological impact and strategic communication models, considers theory and practice of security forces use in provision of public and national security.

Key words: *model, security forces, mass riots, information environment, information field (information content), information and psychological impact.*